

Романюк Анатолій Семенович

Рецензія на монографію О.В. Кокорєва «Інституційний та ціннісний виміри відповідності держав Балтії політиці ЄС щодо зміцнення ліберальної демократії»¹

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-6.18>

Романюк Анатолій Семенович
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології
Львівського національного університету
імені Івана Франка
вул. Університетська, 1,
Львів, Україна

ЄС створювався як об'єднання держав, яке базується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави, дотримання прав людини та ін. Ст. 2 Договору про Європейський Союз (1992) передбачає, що згадані цінності є спільними для держав-учасниць у рамках спільноти, яку неодмінно мають характеризувати плюралізм, недискримінація, терпимість, справедливість, рівність статей тощо. Однак політичні процеси останніх двох десятиліть демонструють, що базові ліберально-демократичні цінності, на яких задекларовано функціонування ЄС, поступово втрачають стійкість. У спільнотах держав-учасниць (найперше – «молодих» демократії п'ятого та наступних «хвиль» розширень ЄС) наростають нетерпимість, неорасизм, ксенофобія, мігрантофобія, ісламофобія, афрофобія, ромофобія, мова ворожнечі та под. В умовах, коли терени ЄС стають щораз різноманітніші, зростає й частка тих, хто зазнає різноманітної інтолерантності. Збільшуються масштаби порушень прав людини; висхідною є динаміка дискримінації за етнічною та міграційною ознаками, кольором шкіри, віросповіданням; наростає мова ворожнечі тощо. Представники різноманітних меншин відчувають високі ризики щодо погіршення свого добробуту, якості житла, поселенської сегрегації, безробіття, проявів фізичного та морального насильства тощо. Інтернет-простір став основною платформою для нетерпимості, поширюючи токсичну інформацію.

Власне за таких умов відстоювання цінностей плюралізму, толерантності та недискримінації для європейських інституцій «боротьба» за демократію та її якість мали б набути висхідного значення. Від ЄС очікуваною є пильна увага до проблем продовження демократизації «молодих» демократій Центральної та Східної Європи. Ці держави справді доклали наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років великих зусиль для набуття відповідності ліберальній демократії, однак після знакових подій 2004 року в цьому процесі намітився спад, а ЄС (за нашими оцінками) не докладає належних зусиль задля незмінного продовження демократичних перетворень і недопущення зниження якості демократії.

Держави Балтії (Естонія, Латвія та Литва) також є частиною цього загальноєвропейського деструктивного процесу, хоча погіршення якості демократії тут менш очевидне, аніж, до прикладу, в Угорщині, Польщі. Водночас на пострадянських теренах Балтії розгортаються тривожні процеси, які підпадають під оцінку «регрес якості демократії». Ці процеси потребували свого наукового осмислення з позицій політичної науки.

О.В. Кокорєв слушно акцентує, що три держави Балтії, маючи спільне історичне минуле, зазнаючи схожих історичних травм, мають нині спільні інституційні та ціннісні перешкоди для продовження процесів демократизації та максимального зближення зі стандартами ЄС. Водночас кожна з держав Балтії увиразнює особливі підходи до гострих питань ліберальної демократизації, що зумовлене приходом до влади тих чи інших політичних сил, більшою чи меншою підтримкою населенням

¹ Кокорєв О.В. Інституційний та ціннісний виміри відповідності держав Балтії політиці ЄС щодо зміцнення ліберальної демократії : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 340 с.

певних питань, послідовністю очільників держави в просуванні на національному рівні курсу ЄС і т. д. Власне вивчення процесів регресу демократії, їх прояву, реагування на рівні різних суб'єктів естонської, латвійської та литовської політики за період 2004–2020 років становить значний дослідницький інтерес. Дослідницький внесок О.В. Кокорева полягає в авторській оцінці відповідності Естонії, Латвії та Литви вимогам до держав-учасниць ЄС на інституційному та ціннісному рівнях на постінтеграційному етапі.

У першому розділі монографії автор представив розлогий історіографічний виклад (підрозділ 1.1.), довів аргументованість вивчення проблематики дослідження з методологічних позицій неоінституціоналізму, політичної компаративістики, аксіологічного підходу (підрозділ 1.2.). О.В. Кокорев визначив особливості стану ліберальної демократії як передумови оцінки її якості в «молодих» демократіях ЄС (підрозділ 1.3.), охарактеризував особливості демократизації пострадянських країн Балтії, їх адаптації до стандартів ЄС (підрозділ 1.4.). У другому розділі дослідник представив власну оцінку особливостей політики ЄС щодо поглиблення ліберальної демократизації в державах Балтії (підрозділ 2.1.). На прикладі Естонії (підрозділ 2.2.), Латвії (підрозділ 2.3.) та Литви (підрозділ 2.4.) Автор пропонує авторську аргументацію причин стагнації процесів демократизації після набуття членства в ЄС.

Третій розділ монографії представлений як авторський аналіз особливостей практичної реалізації основних громадянських та політичних прав і свобод населенням балтійських держав. У четвертому розділі автор аналізує відповід-

ність Литви (підрозділ 4.1.), Естонії (підрозділ 4.2.) та Латвії (підрозділ 4.3.) принципу гендерної рівності та стратегіям ЄС щодо досягнення гендерного паритету. Особливу наукову цінність, на нашу думку, становить останній, п'ятий, розділ рукопису монографії, який дає оцінку відповідності держав Балтії принципу толерантності. У прикінцевому, шостому розділі О.В. Кокорев дає оцінку відповідності Латвії (підрозділ 6.1.), Литви (підрозділ 6.2.) та Естонії (підрозділ 6.3.) антикорупційним стратегіям ЄС.

Загалом рецензована монографія О.В. Кокорева засвідчує ґрунтовне опрацювання теоретичного та фактологічного матеріалу. Проблема, обрана автором для дослідження, беззаперечно актуальна, розкрита ним кваліфіковано, із залученням значної кількості джерел. Підсумовуючи, можна зробити висновок про високу теоретичну та практичну значущість викладеного в монографії матеріалу.

Відтак, на нашу думку, монографія О.В. Кокорева «Інституційний та ціннісний виміри відповідності держав Балтії політиці ЄС щодо зміцнення ліберальної демократії» є помітним внеском у розвиток вітчизняної політичної науки. Вона істотно розширює межі наукових розвідок і відкриває нові шляхи щодо осмислення проблеми відповідності пострадянських держав Балтії на інституційному та ціннісному рівні стандартам ЄС та ліберальної демократії, яка є ідеологічною основою цього інтеграційного об'єднання. Ця монографія може слугувати ґрунтовною теоретико-емпіричною базою для продовження вивчення комплексу проблем, пов'язаних з адаптацією посттоталітарних держав Центральної та Східної Європи до стандартів ЄС.